

- підвищувати сукупний платоспроможний попит за рахунок збільшення частки оплати праці у вартості вироблених товарів і наданих послуг;
- посилювати регуляторну функцію держави у сфері зовнішньоекономічних трансакцій через формування механізму ефективного економічного співробітництва за всіма геополітичними векторами.

Виходячи із цього, варто пам'ятати, що після вступу України в СОТ і після приєднання Румунії до ЄС країни опинилися перед новими викликами й можливостями. Як скористається кожна з країн потенційними перевагами та загрозами, залежить від політичного, економічного, соціального й технологічного розвитку кожної. При тому варто пам'ятати, що система будь-якого рівня після приєднання нових елементів потребує певних затрат часу, фінансових та організаційних зусиль для коригування внутрішньосистемних зв'язків. Ураховуючи вищезазначене, необхідно вже сьогодні зважити на вислів давньоримського філософа й історика Тита Лівія "Periculum in mora – небезпека у зволіканні", а розпочати реалізацію запропонованого комплексу заходів варто вже нині.

1. Мочерний С. В. Економічна теорія : підручник / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко. – К. : Вид. центр "Академія", 2004. – 856 с.
2. Семко Т. В. Відкрита стаціонарна економічна система як об'єкт дослідження національної економіки [Текст] / Т. В. Семко // Економіка та держава. – 2010. – № 9. – С. 24–25.
3. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України : навч. посіб. / М. В. Кордон. – К. : ЦУЛ, 2008. – 172 с.
4. Шостак Л. Перспективи позиціонування України у світовій господарській системі [Текст] / Л. Шостак, О. Бадрак // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 38–48.
5. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів : зб. наук. пр. / відп. ред. Є. І. Бойко ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2008. – Вип. 3. – 546 с.
6. Pally T. I. Institutional and new trad theory: Pethinking comparative advantage and trade policy / T. I. Pally // IIE: I. of econ. Iss. – Lowishurg. – Vol. 4.2, № 1. – P. 195–208.
7. Офіційний сайт посольства України в Румунії. – Режим доступу : <http://posolstva.org.ua/ua/romania>.
8. The Global Competitiveness Report 2007–2008 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Режим доступу : <http://www2.weforum.org/maintenance/public.htm>.
9. Gross domestic product per capita (current US\$) [Електронний ресурс] / World bank. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.
10. World Economic Outlook Database [Електронний ресурс] // IMF: [сайт] / By Countries (country-level-data). – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/weoselgr.aspx>.

УДК 336.14

ББК 65.26

Михайленко С.В.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

ПВНЗ "Європейський університет",
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра фінансів та банківської справи,
03115, м. Київ, б-р акад. Вернадського, 16-В

Анотація. У статті розглядаються концептуальні основи системи бюджетного менеджменту. Обґрунтовано поняття "бюджетний менеджмент", надана характеристика елементам системи бюджетного менеджменту, запропоновані теоретичні засади функцій і принципів бюджетного менеджменту.

Ключові слова: бюджетний менеджмент, система елементів бюджетного менеджменту: об'єкт, суб'єкти, предмет, методи, функції, принципи, процедури.

Annotation. The article considers the conceptual framework of the system of budgetary management. Substantiated the concept of “budget management”, outlines the elements of the system of budgetary management, the proposed theoretical foundations of the functions and principles of budget management.

Key words: budget management, the system of elements of the budget management: subject, actors, subject matter, methods, functions, principles, procedure.

Вступ. Ефективне та якісне управління бюджетним процесом має дуже велике економічне, соціальне й політичне значення, оскільки відносини, що виникають у процесі формування та виконання бюджету, торкаються інтересів усіх прошарків суспільства й держави. Натомість теоретико-методологічні питання бюджетного менеджменту як науки управління бюджетним процесом у сучасній економічній літературі й досі залишаються малорозробленими та в науковому плані відкритими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що дослідженням сучасної теорії бюджетного процесу присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, серед яких варто згадати Т.Бабиш, Є.Галушка, Т.Жибер, А.Індутенко, Л.Клець, С.Льовочкіна, В.Опаріна, Л.Панкевич, М.Приданчук, Л.Сафонову, В.Федосова, М.Філоненко, І.Чугунова, І.Януль та інших. Проте теорія й практика бюджетного менеджменту на всіх стадіях бюджетного процесу перебуває в розвитку, з'являються нові проблеми, які потрібно вирішувати.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад системи бюджетного менеджменту та її функціональних особливостей.

Результати. Бюджетний менеджмент досить молода галузь економічної науки й бурхливо розвивається. Він являє собою складну, багаторівневу систему. Разом з тим сьогодні в наукових колах відсутня єдність поглядів щодо визначення сутності поняття “бюджетний менеджмент”. Це пов'язано з тим, що важко створити ефективну систему управління на базі тільки одного з концептуальних підходів. Таке становище висуває перед економічною наукою доктринальне завдання встановлення дійсного розуміння вказаної категорії.

Так, автори відомого підручника “Бюджетний менеджмент” за загальною редакцією д.е.н. В.Федосова вважають, що предметом бюджетного менеджменту є бюджетний процес та управління ним [1, с.25], а об'єктом бюджетного менеджменту як системи управління є основний централізований державний фонд грошових коштів – бюджет держави [1, с.24]. Однак вони не формулюють поняття “бюджетний менеджмент”. Є.Галушка пропонує визначати бюджетний менеджмент як сукупність процедур, прийомів, методів і функцій, що забезпечують управління бюджетними коштами в процесі їх акумулювання, розподілу та використання, і відносинами, що виникли при цьому [2, с.25]. На нашу думку, це визначення в цілому є прийнятним, але в ньому відсутні посилення на об'єкт і суб'єкт управління, що є важливим з огляду на загальну традицію науки про менеджмент. Крім того, у цьому визначенні мова йде про процес акумулювання коштів, тобто про етап виконання бюджету, але бюджетний процес починається з етапу планування, на якому також виконуються функції управління.

Л.Сафонова розглядає систему бюджетного менеджменту як таку, що складається з двох взаємопов'язаних частин – об'єкта та суб'єкта управління. Незважаючи на підпорядкованість між ними, визначальним є об'єкт управління, тому що без нього процес управління просто неможливий. Виходячи із складових системи управління бюджетом, що подана органами управління та етапами управлінської діяльності в бюджетному процесі, дослідниця навела складові бюджетного менеджменту: бюджетне планування, організація виконання бюджету за доходами та видатками, облік виконання бюджету, звітність і контроль за виконанням бюджету [3, с.13]. На наш погляд, такий підхід є дещо спрощеним, оскільки він не вказує на функціональні особливості бюджетного менеджменту як системи.

Л.Клець пропонує таке визначення: “Бюджетний менеджмент – це сукупність заходів, форм і методів органів державного управління щодо формування, розподілення, витрачання бюджетних коштів із застосуванням контрольних дій на всіх стадіях бюджетного процесу” [4, с.8–9]. Вважаємо, це визначення невиправдано акцентує увагу на “контрольних діях”, хоча насправді в практиці бюджетного менеджменту не менш важливе значення наділяється моніторингу, аналізу, проектуванню тощо.

Російська дослідниця Л.Тімірханова відмічає, що бюджетний менеджмент можна характеризувати як сукупність принципів і методів формування й реалізації управлінських рішень, пов’язаних з формуванням, розподілом та використанням бюджетних коштів [5, с.255].

Науковці національного університету “Львівська політехніка” дотримуються думки, що бюджетний менеджмент призначений об’єднати комплекс методів, засобів, принципів і форм, що використовуються в бюджетному процесі [6, с.11]. У цьому визначенні також не вказується на мету та функціональну спрямованість бюджетного менеджменту.

На нашу думку, для визначення поняття “бюджетний менеджмент” необхідно виходити з тлумачень поняття “управління” і “менеджмент”, а також із внутрішнього змісту, форми прояву та мети управління. Внутрішній зміст, сутність бюджетного менеджменту розкриваються через предмет вивчення – бюджетний процес. Зовнішньою формою прояву управління бюджетним процесом є задоволення потреб суспільства, сприяння економічному зростанню й суспільному добробуту, досягнення економічних і соціальних ефектів. Серцевину бюджетного менеджменту як складової системи управління фінансами становить чинник дефіцитності ресурсів та імператив вибору.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна сформулювати концептуальні основи бюджетного менеджменту. На думку автора, бюджетний менеджмент можна визначити як систему функцій, принципів, методів, прийомів і процедур, які спрямовані на процес розробки й реалізації управлінських рішень при складанні, розгляді, затвердженні й виконанні бюджету держави та її територіально-адміністративних одиниць. Таке визначення дозволяє розглядати бюджетний менеджмент як систему, спрямовану на забезпечення ефективного виконання процедур складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету для досягнення економічного й соціального ефекту в умовах зміни зовнішнього середовища. Крім того, слід розуміти, що бюджетний менеджмент – це багаторівнева система управління бюджетним процесом, яка включає різні рівні бюджетів (держави, регіону, міста, району або іншого населеного пункту). При цьому бюджетний менеджмент представлено в єдності двох підсистем: суб’єкта й об’єкта управління (рис. 1). Як кожна система, система бюджетного менеджменту визначається сукупністю взаємопов’язаних елементів: об’єкт, суб’єкти, предмет, функції, принципи, методи та процедури (табл. 1).

Що стосується об’єкта як підсистеми бюджетного менеджменту, то тут науковці однастайні [1–4; 6] – об’єктом є бюджет держави й адміністративно-територіальних одиниць.

Суб’єкти як підсистема бюджетного менеджменту – це сукупність інституцій (органів, установ, організацій), які здійснюють конкретні управлінські дії адміністративно-розпорядчого характеру в процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету. До суб’єктів бюджетного менеджменту належать органи законодавчої й виконавчої влади, органи оперативного управління бюджетом, а також органи, які пов’язані з бюджетом по лінії формування доходів або фінансування видатків [1–4; 6].

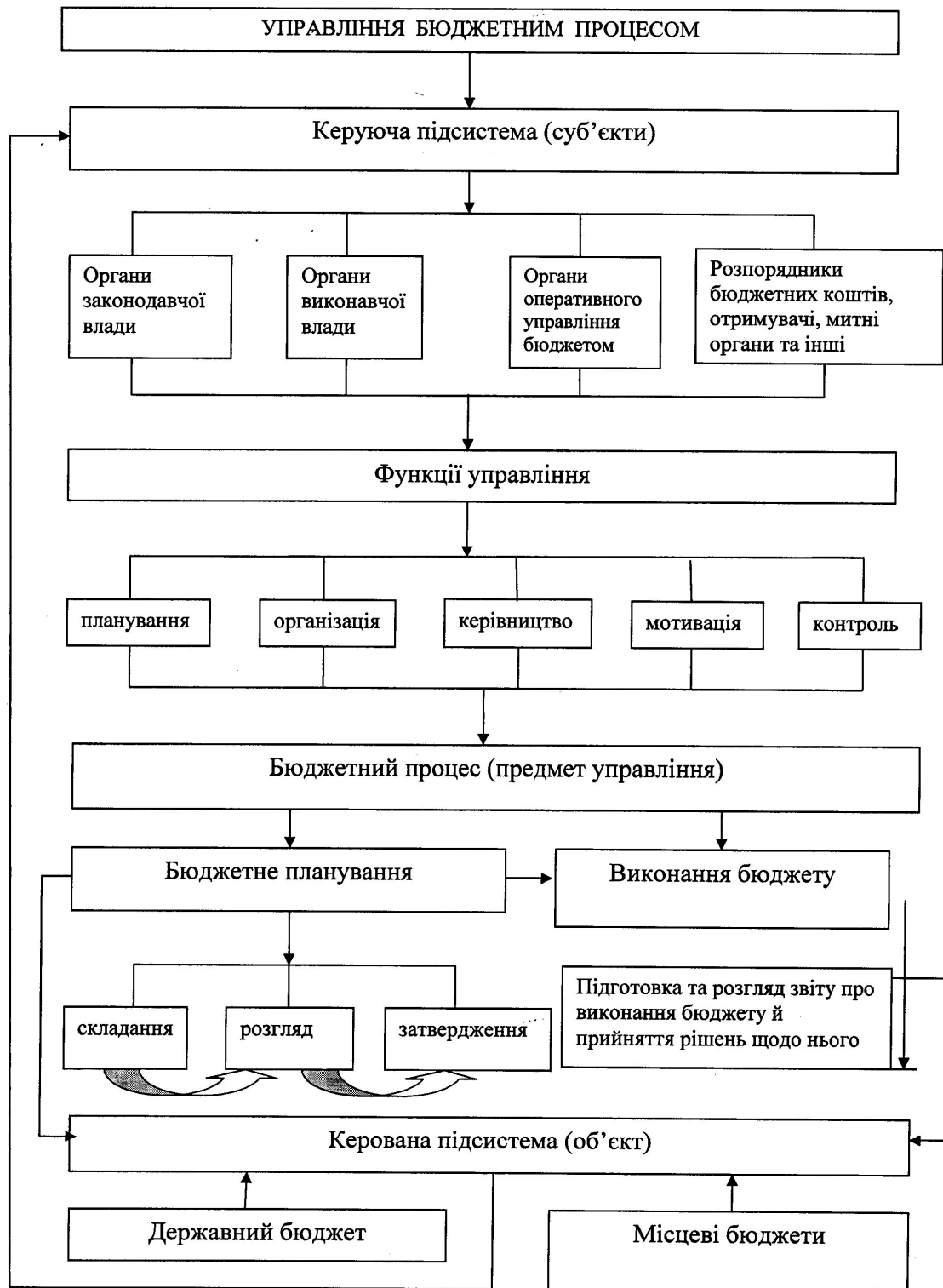

Рис. 1. Блок-схема бюджетного менеджменту

Інституціональний аспект бюджетного менеджменту проявляється через діяльність інституцій, які беруть участь у бюджетних відносинах. До цих інституцій належать органи, що займаються проектуванням, плануванням, затвердженням, виконанням бюджетів, а також контролем за дотриманням бюджетного законодавства.

Таблиця 1

Складові елементи системи бюджетного менеджменту та їх характеристика*

Елемент	Характеристика елементів
Об'єкт	бюджет держави й адміністративно-територіальних одиниць
Суб'єкти	сукупність інституцій, які здійснюють управлінські дії в процесі формування та використання централізованих грошових коштів держави й адміністративно-територіальних одиниць
Предмет	бюджетний процес та управління ним
Методи	засоби досягнення цілей – сукупність загальнонаукових (аналіз, синтез, дедукція, індукція тощо) і спеціальних (нормативний, балансовий, аналітичний, прямого рахунку, програмно-цільовий) методів
Функції	способи прояву прийомів і процедур управління в бюджетному процесі (планування, організація виконання бюджету, контроль, керівництво, мотивація)
Принципи	основні правила, якими слід керуватися в процесі управління (науковості, системності, єдності, економічності й ефективності, самостійності, поєднання прав, обов'язків і відповідальності, справедливості, цільового використання бюджетних коштів, публічності та прозорості)
Процедура	офіційно встановлений порядок (спосіб) здійснення управлінських дій (операцій), що реалізується в процесі бюджетного управління (законодавче регулювання, методичне й інструктивне регулювання, прийняття управлінських рішень на державному та локальному рівнях)

*Складено автором.

Предметом бюджетного менеджменту, як ми вже зазначали вище, є бюджетний процес і управління ним. Оскільки функціональний аспект бюджетного менеджменту проявляється через реалізацію функцій управління бюджетним процесом і його функціональний вплив на економічні процеси в суспільстві, то при характеристиці елементів системи управління бюджетним процесом важливим є їх розгляд з функціональної точки зору.

Слід зазначити, що функції управління вже загальновідомі. Уперше їх визначив А.Файоль, розглядаючи управління як безперервну серію взаємопов'язаних управлінських функцій: передбачення, організації, розпорядження, узгодження (координація), контролю [7, с.4]. Дещо по-іншому сформулював функції менеджменту О.А.Цуруль, а саме: планування, організація, координація, контроль, мотивація [8, с.16]. С.М.Чистов і А.Є.Никифоров вважають, що основними функціями управління є організація, планування, регулювання, кадрове забезпечення, контроль [9, с.14]. У підручнику "Бюджетний менеджмент" за редакцією професора В.М.Федосова виділяються такі функції менеджменту: стратегічне планування, планування реалізації стратегії, організація виконання розроблених планів, облік і контроль [1, с.29]. Деякі автори називають й інші функції: керівництво, розробка стратегії, соціально-психологічні, інноваційна, максимізації результативності тощо.

Незважаючи на те, що науковці по-різному виділяють і називають ті чи інші функції управління, спільним є виділення функцій планування (прогнозування); організації виконання (реалізації) розроблених планів (прийнятих рішень); мотивації та контролю.

Функція планування в системі бюджетного менеджменту проявляється у формі складання прогнозів та планів бюджетних доходів і видатків на основі аналізу очікува-

них тенденцій соціально-економічного розвитку економіки держави та її адміністративно-територіальних одиниць.

Функція організації виконання (реалізації) прийнятих рішень у системі бюджетного менеджменту проявляється у формі вжиття конкретних практичних дій, спрямованих на отримання бюджетних доходів і фінансування бюджетних видатків. Ця функція, як правило, проявляється лише в тому році (або в тому періоді), на який складено бюджет. Реалізація цієї функції покладена в основному на фіскальні та казначейські органи.

Функція мотивації в системі бюджетного менеджменту виявляється у формі ухвалення управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності управління бюджетним процесом для досягнення економічного та соціального ефекту. Існує думка, що мотивація – це процес стимулювання будь-кого (певної людини чи групи людей) до діяльності, спрямованої на досягнення цілей [10, с.186]. Стимулювання здійснюється на базі морального переконання, установлення певних морально-етичних принципів, виховання суспільної свідомості, відповідальності в теперішніх і майбутніх платників. Також можливе використання певних преференцій для пріоритетних галузей, для малозабезпечених громадян, надання податкових пільг, відстрочок, але всі ці преференції мають бути науково обґрунтованими стосовно кожного окремого пункту й повинні надаватися на основі принципу справедливості та рівності всіх перед законом.

Мотивація важлива як на етапі планування бюджету, так і в процесі фактичного формування бюджетних доходів та здійснення бюджетних видатків (виконання бюджету). У першому випадку відповідні управлінські зусилля будуть спрямовані на забезпечення ефективного виконання процедур складання, розгляду та затвердження бюджету, у другому – на своєчасність і повноту надходження бюджетних ресурсів, а також на цільову спрямованість, обґрунтованість та правомірність бюджетних видатків.

Функція контролю в системі бюджетного менеджменту проявляється у формі здійснення особливих контрольно-ревізійних та аналітично-моніторингових процедур за станом виконання бюджетного законодавства учасниками бюджетних правовідносин. Цей контроль виконується як на етапі формування бюджетних доходів (контроль за повнотою й своєчасністю сплати податків та інших обов'язкових платежів), так і на етапі здійснення бюджетних видатків (контроль за обґрунтованістю та цільовим використанням бюджетних коштів розпорядниками бюджетних коштів). Крім того, ми вважаємо, що функція контролю реалізується й у процесі узагальнення та тлумачення результатів виконання бюджету за підсумками бюджетного періоду.

Традиційне бачення виходить з того, що контроль за виконанням бюджету, або бюджетний контроль, є одним із видів фінансового контролю і проявляється у формі здійснення перевірок (поточних, планових, позапланових та ін.) виконання вимог бюджетного законодавства учасниками бюджетних відносин. Натомість, з точки зору бюджетного менеджменту, функція контролю може проявлятися на всіх етапах бюджетного процесу, у тому числі на етапі планування бюджету. Приміром, орган, який відповідає за загальне проектування бюджету (уряд, Міністерство фінансів), може здійснити контрольні заходи, спрямовані на визначення обґрунтованості бюджетного запиту, що підготовлений розпорядником бюджетних коштів, або орган, що розглядає бюджет (парламент), може перевірити обґрунтованість показників проекту бюджету, запропонованих проектувальником (урядом, Міністерством фінансів). Контрольна функція, вважаємо, може проявлятися через здійснення суспільними інституціями громадського контролю за діяльністю органів бюджетного управління та їхніх посадових осіб на будь-якій стадії бюджетного процесу.

На нашу думку, у системі бюджетного менеджменту також реалізується функція керівництва, яка проявляється в спостереженні й прийнятті управлінських рішень у процесі формування та виконання бюджету як об'єкта управління, порівнянні його па-

раметрів із заданою програмою функціонування (затвердженим бюджетом), у виявленні відхилень, в організації виконання відповідних рішень, а також у формі ухвалення управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності бюджетного процесу й виконання затверджених планів. Таке розуміння функції керівництва в системі бюджетного менеджменту обґрунтовано українськими науковцями [11, с.107; 12, с.7; 13, с.8]. Крім того, виходячи із запропонованого нами поняття “бюджетний менеджмент”, функція керівництва безпосередньо пов’язана з розробкою й реалізацією управлінських рішень у процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету, а також впливом на учасників бюджетного процесу для досягнення встановлених цілей.

З іншого боку, досить дискусійним є питання про визнання обліку як однієї з функцій бюджетного менеджменту. Автори підручника “Бюджетний менеджмент” пишуть, що облік є однією з функцій менеджменту [1, с.29], але в той самий час не наводять облік у переліку функцій бюджетного менеджменту, а вважають його “складовою бюджетного менеджменту” [1, с.30]. Ми дотримуємося думки, що облік не можна визнати функцією бюджетного менеджменту, оскільки виконання облікових процедур як сукупності спеціальних технологій безпосередньо не пов’язано з розробкою та реалізацією управлінських рішень або впливом на групи людей. Адже ми не кажемо, що окремі технології є функцією управління (наприклад, моніторинг за станом бюджету, складання бюджетної звітності, узагальнення синтетичних бюджетних показників тощо). Облікові процедури – це елемент моніторингу виконання бюджетів усіх рівнів, тобто складова реалізації другої функції бюджетного менеджменту.

Водночас організація обліку виконання бюджету є важливим завданням бюджетного менеджменту, оскільки роль обліку в сучасних умовах є надзвичайно великою. Від ефективності здійснення облікових процедур залежить уявлення управлінських структур за станом і тенденціями реалізації ухвалених раніше рішень, а інформація, що надходить на підставі обліку виконання бюджету, може стати підставою для вироблення нових рішень, у тому числі значного корегування бюджету (як поточного, так і проекту майбутнього).

Що стосується методів управління бюджетним процесом, то слід зазначити, що в загальному розумінні методом економічного дослідження вважається шлях дослідження або пізнання економічних явищ, сукупність теорій і вчень про економічні відносини [14, с.43].

Виходячи з наведеного розуміння методу економічних досліджень, а також авторської позиції щодо поняття “бюджетний менеджмент”, можемо запропонувати таке визначення: “Метод бюджетного менеджменту – сукупність теорій, вчень, концепцій, прийомів, способів пізнання суспільних відносин, які виникають у бюджетному процесі, тобто в процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету держави та її адміністративно-територіальних одиниць”. У бюджетному менеджменті використовуються як загальні (загальнонаукові), так і специфічні (окремо наукові) методи пізнання. До загальних належать: аналіз і синтез, індукція й дедукція, класифікація та узагальнення, абстрагування тощо. До специфічних належать: балансовий, кошторисного планування, економіко-математичне моделювання, статистичні, економетричні прийоми, експертне оцінювання та ін.

Для реалізації цілей і завдань бюджетної політики, побудови цілісної та ефективної систем бюджетного менеджменту важливе значення мають принципи.

Сучасний економічний словник пропонує таке визначення: “Принципи – 1) основні, вихідні положення якої-небудь теорії, основні правила діяльності, 2) встановлені, усталені, загальноприйняті, широко розповсюджені правила господарських дій та властивості економічних процесів” [14, с.258].

Слід зазначити, що принципи бюджетного менеджменту в економічній літературі не визначені. Тому, виходячи з наведеного розуміння принципів економічної діяльності, а також авторської позиції щодо поняття “бюджетний менеджмент”, можемо запро-

понувати таке визначення: “Принцип бюджетного менеджменту – це основні теоретико-методологічні положення, які визначають загальні правила організації управління бюджетним процесом на всіх його стадіях (етапах)”.

Під час характеристики принципів бюджетного менеджменту ми будемо виходити з того, що вони мають системно поєднувати в собі висвітлені в наукових джерелах основоположні принципи менеджменту як науки й мистецтва та принципи організації бюджетної системи. Як зазначає А.В.Шегда, принципи раціонального управління вперше було сформульовано основоположниками наукового менеджменту – Ф.Тейлором, Г.Емерсоном, А.Файолем [16, с.170]. Центром учення Ф.Тейлора стали чотири принципи управління індивідуальною роботою працівників: науковий підхід до виконання кожного елементу роботи; науковий підхід до добору, навчання і тренування працівника; кооперація з працівниками; розподіл відповідальності [16, с.170].

Треба відмітити, що на сучасному етапі принципи менеджменту трактуються досить широко, однак найбільшої значущості мають такі принципи управління: системності, єдності цілей, пропорційності, плановості, поєднання прав, обов’язків та відповідальності, економічності й ефективності, оптимального поєднання централізації й децентралізації, самостійності, ієрархічності, стійкості [8, с.75–82; 16, с.170–173]. Що стосується принципів організації бюджетної системи, то вони визначені в Бюджетному кодексі України [17]: повнота, єдність, збалансованість, самостійність, обґрунтованість, ефективність, субсидіарність, цільове використання бюджетних коштів, справедливість і неупередженість, публічність та прозорість, відповідальність.

Виходячи з того, що деякі перелічені нами принципи є одночасно й принципами управління, і принципами організації бюджетної системи, а також із запропонованого нами поняття “принципи бюджетного менеджменту”, сформуємо основоположні принципи бюджетного менеджменту (табл. 2).

Таблиця 2

Принципи бюджетного менеджменту*

Принцип	Зміст
Науковості	означає, що процес реалізації механізму бюджетного менеджменту ґрунтується на сучасних науково-методологічних положеннях, з використанням сучасного інструментарію, у тому числі щодо планування, виконання, обліку, аудиту, контролю, формування звітів та інших процедур
Системності	полягає в тому, що бюджетний менеджмент охоплює всю бюджетну систему з обліком внутрішніх і зовнішніх взаємозв’язків, взаємозалежностей і відкритості власної системи в цілому
Єдності	означає, що управління бюджетним процесом на всіх рівнях бюджетної системи здійснюється за однаковими правилами та процедурами на підставі єдиної правової бази
Економічності й ефективності	означає, що при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при економічному використанні визначеного бюджетом обсягу коштів
Поєднання прав, обов’язків і відповідальності	означає створення чіткої організаційної структури, розробку положень про права й обов’язки учасників бюджетного процесу, порядок їх взаємодії, при якому ці учасники водночас з делегуванням прав отримують і певні обов’язки, за невиконання яких настає відповідальність
Справедливості	передбачає необхідність реалізації процедур бюджетного менеджменту через складання проекту бюджету лише на основі реальних тенденцій економічного життя суспільства, включаючи як економічну поведінку платників або їхніх груп, так й економічну поведінку держави або її органів чи структур (приміром, державних монополій). Справедливість в управлінні бюджетним процесом проявляється також через необхідність дотримання обраної державою концепції бюджетної політики

Продовж. табл. 2

Цільового використання бюджетних коштів	означає, що в процесі управління виконанням бюджету бюджетні кошти мають бути використані тільки за цільовим призначенням на підставі затвердженого бюджету, причому на заздалегідь обумовлені цілі
Публічності та прозорості	означає таку реалізацію управління бюджетним процесом, що забезпечує доведення до суспільства та зацікавлених осіб (державних органів, посадових осіб, міжнародних організацій, наукових установ та ін.) інформації про стан бюджетного процесу на всіх етапах, а також публічності різних процедур бюджетного менеджменту, включаючи можливість зацікавлених осіб (у тому числі громадян) вплинути на процес вироблення та прийняття бюджетних рішень

*Складено автором.

На практичному рівні функції, принципи та методи бюджетного менеджменту реалізуються через здійснення певних процедур. Процедура, як указано у виданні “Современный экономический словарь”, це офіційно встановлений, передбачений правилами спосіб і порядок дій при здійсненні, веденні справ [15, с.263]. Відповідно, процедура бюджетного менеджменту – це офіційно визначений порядок (спосіб) здійснення управлінських дій (операцій), що реалізується в процесі бюджетного управління.

Висновки. Таким чином, визначені вище об’єкт, суб’єкти, предмет, функції, методи, а також принципи й процедури, теоретична та нормативна база, методологічне забезпечення являють собою систему бюджетного менеджменту. Системі бюджетного менеджменту властива цілеспрямованість, яка проявляється в тому, що всі методи й процедури управління бюджетним процесом слугують загальній меті – сприянню успішній реалізації бюджетної політики для досягнення економічного й соціального ефекту.

Узагальнюючи викладене вище, можна підкреслити, що бюджетний менеджмент є невід’ємною складовою макроекономічної фінансової (бюджетної) діяльності держави, тому поняття “управління бюджетним процесом” слід розглядати як синонім поняття “бюджетний менеджмент” – науки, предметом якої є бюджетний процес та управління ним. Бюджетний менеджмент є молодією галуззю фінансової науки, теоретико-методологічні питання якого в сучасній економічній літературі розроблені недостатньо. Автором запропоновано систему бюджетного менеджменту розглядати як сукупність взаємопов’язаних елементів: об’єкт, суб’єкти, предмет, функції, принципи, методи, процедури, а сам процес управління, як безперервну серію взаємозв’язаних управлінських функцій (дій) на всіх стадіях бюджетного процесу: складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету держави й адміністративно-територіальних одиниць.

1. Бюджетний менеджмент : [підручник] / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. ; за заг. ред. В. Федосова]. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
2. Галушка Є. О. Бюджетний менеджмент : [навчально-методичний посібник] / Є. О. Галушка – Чернівці : Книги, 2007. – 280 с.
3. Сафонова Л. Д. Бюджетний менеджмент : [навчально-методичний посібник] / Л. Д. Сафонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 186 с.
4. Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент : [навчальний посібник] / Л. Є. Клець. – К. : Центр учбової л-ри, 2007. – 640 с.
5. Тимирханова Л. М. Содержание бюджетного менеджмента / Л. М. Тимирханова // Вестник Удмуртского университета. – 2007. – № 2. – С. 255–258.
6. Бюджетний менеджмент : навчальний посібник / [Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак]. – К. : Знання, 2006. – 293 с.
7. Чернявский А. Д. Организация управления : учебное пособие / Чернявский А. Д. – К. : МАУП, 1998. – 136 с.

8. Цуруль О. А. Менеджмент у державних організаціях : навчальний посібник / О. А. Цуруль. – К. : КНЕУ, 2002. – 142 с.
9. Державне регулювання економіки : навчальний посібник / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
10. Современные теории управления: теории менеджмента на пороге XXI века : [учебное пособие] / под ред. В. Ю. Пашкуса. – С. Пб. : Изд. дом “Сентябрь”, 2002. – 272 с.
11. Шегда А. В. Основы менеджмента : учебное пособие / А. В. Шегда. – К. : Знання, КОО, 1998. – 512 с.
12. Михайленко С. В. Опорний конспект лекцій з курсу “Бюджетний облік та звітність” для студентів 4–5 курсів всіх форм навчання спеціальності “Фінанси” / С. В. Михайленко. – Одеса : ОДЕУ, рота-принт, 2008. – 98 с.
13. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / [Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.] ; за заг. ред. Г. С. Одінцової. – Х. : ХарПІ УАДУ, 2002. – 492 с.
14. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження : [монографія] / С. В. Мочерний. – Львів : Світ, 2001. – 416 с.
15. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : Инфра-М, 1996. – 496 с.
16. Шегда А. В. Менеджмент : підручник / Шегда А. В. – К. : Знання, 2004. – 687 с.
17. Бюджетный кодекс Украины. – Х. : Одиссей, 2011. – 128 с.

УДК 336.02
ББК 65.26

Пилипів Н.І.¹, Фурса Т.П.²

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО АУДИТУ В РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

¹ Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
кафедра теоретичної та прикладної економіки,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 596003,
e-mail: npylypiv@gmail.com,

² Івано-Франківський інститут менеджменту
Тернопільського національного
економічного університету

Анотація. У статті досліджено важливу роль податкового аудиту як одного з найефективніших методів контролю податкової служби в регулюванні економічних процесів.

Ключові слова: система оподаткування, метод контролю, платники податків, податковий аудит, Податковий кодекс України.

Annotation. In the article important role of tax audit, as one of the most effective methods of control of tax service in adjusting of economic processes is investigated.

Key words: system of taxation, control method taxpayers, tax audit, Internal revenue code of Ukraine.

Вступ. У період розвитку ринкових відносин в економіці України особливої ваги набувають питання вдосконалення системи оподаткування, важливим елементом якої є податковий аудит як один із найефективніших методів контролю з боку державних органів. Відповідно потребують першочергової уваги питання проведення його, з одного боку, як досить дорогої процедури, яка вимагає залучення найбільш кваліфікованих працівників контролюючих органів, значного часу та відволікає тою чи іншою мірою платника податків від основної діяльності, а з іншого боку, як податкової перевірки після проведення якої її висновки стають найскладнішим і найконфліктнішим моментом у взаємовідносинах податкової служби як контролюючого органу з платниками податків.

Беручи до уваги наведене, важливим є дослідження основних характеристик поняття “податковий аудит”, які мають важливе значення для правильності його організа-